

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมา

สำนักงานสถิติแห่งชาติ ได้ทำการสำรวจภาวะเจริญพันธุ์เป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2518 โดยทำการสำรวจร่วมกับสถาบันประชากรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ภายใต้โครงการสำรวจภาวะเจริญพันธุ์ของโลก (World Fertility Survey) ซึ่งเป็นโครงการวิจัยระหว่างประเทศทางด้านประชากร เพื่อศึกษาถึงพฤติกรรมทางภาวะเจริญพันธุ์ของประชากร สำรวจครั้งที่ 2 ในปี พ.ศ. 2528 เพื่อศึกษาถึงภาวะเจริญพันธุ์ของประชากร ซึ่ง ประเทศไทย กำลังเข้าสู่ภาวะอัตราการเกิด ลดต่ำลงอย่างรวดเร็ว สำรวจครั้งที่ 3 ในปี พ.ศ. 2539 เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมทางภาวะเจริญพันธุ์ของหญิงวัยเจริญพันธุ์ ซึ่งได้ทำการสำรวจไปพร้อมกับการสำรวจการเปลี่ยนแปลงของประชากร พ.ศ. 2538 – 2539

ขอบเขตของงานอนามัยการเจริญพันธุ์ของประเทศไทย ได้กำหนดให้ครอบคลุมในเรื่องต่าง ๆ 10 เรื่อง คือ การวางแผนครอบครัว อนามัยแม่และเด็ก ภาวะการมีบุตรยาก การแท้งและภาวะแทรกซ้อน โรคติดเชื้อทางระบบสืบพันธุ์ โรคเอดส์ เพศศึกษา มะเร็งของระบบสืบพันธุ์ อนามัยวัยรุ่น และภาวะหลังวัยเจริญพันธุ์และผู้สูงอายุ

แผนพัฒนาประชากรของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545 - 2549) ได้ให้ความสำคัญกับงานอนามัยเจริญพันธุ์มากขึ้น โดยได้กำหนดวิสัยทัศน์ไว้ดังนี้ “ประชาชนไทยใน 20 ปีข้างหน้ามีคุณภาพชีวิตที่ดีและมีความเป็นอยู่ที่เหมาะสม โดยมีอัตราการเพิ่มประชากร โครงสร้างและการกระจายตัวที่เหมาะสม มีอนามัยการเจริญพันธุ์ที่ดี มีสถาบันครอบครัวที่เข้มแข็ง มีทักษะชีวิต ทักษะอาชีพ และมีการใช้รักษาทรัพยากรที่พอเหมาะทั้งในเขตเมืองและชนบท เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศภายใต้ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง”

ดังนั้นในปี พ.ศ. 2549 สำนักงานสถิติแห่งชาติ จึงได้จัดทำโครงการสำรวจอนามัยการเจริญพันธุ์ขึ้นซึ่งเป็นการสำรวจครั้งที่ 4 โดยร่วมมือกับกองอนามัยการเจริญพันธุ์ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข จัดทำแบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูล จากตัวชี้วัดอนามัยการเจริญพันธุ์ของประชากรที่ได้จากกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน ที่กองอนามัยการเจริญพันธุ์จัดทำขึ้น เพื่อจะได้มีข้อมูลไปใช้ในการประเมินสถานการณ์อนามัยการเจริญพันธุ์ของประชากร ในแต่ละภาคและระดับประเทศ

1.2 วัตถุประสงค์

1. เพื่อทราบสถานการณ์อนามัยการเจริญพันธุ์ของประชากรด้านต่าง ๆ ได้แก่ พฤติกรรมต่อการวางแผนครอบครัว ภาวะเจริญพันธุ์ การอนามัยแม่และเด็ก ความรู้เกี่ยวกับโรคเอดส์และมะเร็งระบบสืบพันธุ์
2. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงสถานการณ์อนามัยการเจริญพันธุ์ โดยเฉพาะการเข้าถึงบริการด้านอนามัย

1.3 ขอบข่ายและคุ่มรวม

ประชากรที่อยู่ในคุ่มรวมของการสำรวจครั้งนี้ ได้แก่ บุคคลผู้อาศัยอยู่ในครัวเรือนส่วนบุคคลทั้งในเขตเทศบาล และนอกเขตเทศบาลทั่วประเทศ

ครัวเรือนที่เข้าข่ายการแจงนับในการสำรวจครั้งนี้ คือ ครัวเรือนส่วนบุคคลตัวอย่างซึ่งมีรายชื่อปรากฏในบัญชีรายชื่อครัวเรือนตัวอย่างของการสำรวจภาวะการทำงานของประชากร (สรง.) เดือนมกราคม – มีนาคม พ.ศ. 2549

บุคคลที่เข้าข่ายการแจงนับ คือ บุคคลผู้อาศัยอยู่ในครัวเรือนส่วนบุคคลตัวอย่าง

1.4 ระเบียบวิธีและการดำเนินการสำรวจ

ใช้ระเบียบวิธีการสำรวจด้วยตัวอย่าง (Sample Survey Method) โดยแผนแบบการสุ่มตัวอย่างที่ใช้เป็นแบบ Stratified Two Stage Sampling มีจังหวัดเป็นสตราตัม (Stratum) ซึ่งมีทั้งสิ้น 76 สตราตัม และในแต่ละสตราตัม (จังหวัด) ได้แบ่งออกเป็น 2 สตราตัมย่อยตามเขตการปกครอง คือ ในเขตเทศบาล และนอกเขตเทศบาล โดยมีชุมชนอาคาร (สำหรับในเขตเทศบาล) และหมู่บ้าน (สำหรับนอกเขตเทศบาล) เป็นตัวอย่างขั้นที่ 1 และครัวเรือนส่วนบุคคลเป็นตัวอย่างขั้นที่ 2

การสำรวจครั้งนี้จะดำเนินการสำรวจในเดือนมกราคม – มีนาคม พ.ศ. 2549 ซึ่งมีจำนวนครัวเรือนตัวอย่างทั้งสิ้นประมาณ 79,000 ครัวเรือน โดยใช้พนักงานของสำนักงานสถิติแห่งชาติทำการสัมภาษณ์สมาชิกทุกคนในครัวเรือนส่วนบุคคลที่เป็นครัวเรือนตัวอย่าง

1.5 รายการที่เก็บรวบรวม

1. ลักษณะทั่วไปของประชากร
2. พฤติกรรมและทัศนคติต่อการวางแผนครอบครัว
3. การสมรสและภาวะเจริญพันธุ์
4. การอนามัยแม่และเด็ก
5. ครอบครัวอบอุ่น
6. โรคเอดส์ และมะเร็งระบบสืบพันธุ์

1.6 คำจำกัดความ

1) อนามัยการเจริญพันธุ์

“อนามัยการเจริญพันธุ์” แปลมาจากคำว่า “Reproductive Health” ซึ่งเป็นคำที่ใช้ในวงการแพทย์และสาธารณสุขมานานแล้ว กระทรวงสาธารณสุขได้ให้คำนิยามไว้ว่า หมายถึง “ภาวะความ สมบูรณ์แข็งแรงของร่างกายและจิตใจ ที่เป็นผลสัมฤทธิ์อันเกิดจากกระบวนการ และหน้าที่ของการเจริญพันธุ์ที่สมบูรณ์ของทั้งชายและหญิงทุกช่วงอายุของชีวิต ซึ่งทำให้เขาเหล่านั้นสามารถมีชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข” และได้ประกาศนโยบายเกี่ยวกับอนามัยการเจริญพันธุ์ไว้อย่างชัดเจนว่า คนไทยทุกคน ทั้งชายและหญิงทุกกลุ่มอายุจะต้องมีอนามัยการเจริญพันธุ์ที่สมบูรณ์ มีภาวะการเจริญพันธุ์ที่ดี มีการวางแผนการมีบุตรอย่างเหมาะสม มีการพัฒนาสตรี เด็กเยาวชน ผู้ที่อยู่ในวัยแรงงานและผู้สูงอายุ เพื่อให้ทุก ๆ คน มีครอบครัวที่อบอุ่น มีความเสมอภาคและมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ของครอบครัวและสังคม

2) อายุ

หมายถึง อายุเต็มปีบริบูรณ์นับถึงวันคล้ายวันเกิดครั้งสุดท้าย

3) สถานภาพสมรส

หมายถึง ความผูกพันระหว่างชายกับหญิงในการเป็นสามีภรรยา แบ่งได้ดังนี้

1. **โสด** ได้แก่ ผู้ที่ยังไม่เคยสมรส
2. **สมรส** ได้แก่ ผู้ที่อยู่ร่วมกันฉันท์สามีภรรยาไม่ว่าจะได้ทำการสมรสกันถูกต้องตามกฎหมายหรือไม่ก็ตาม และแม้ว่าระหว่างไปทำการสำรวจทั้งสามีและภรรยาจะไม่ได้อยู่ด้วยกัน แต่ยังมีความสัมพันธ์ฉันท์สามีภรณากันอยู่ เช่น สามีไปทำงานต่างจังหวัดหรือไปทำงานต่างประเทศก็ถือว่ายังสมรสกันอยู่
3. **ม่าย** ได้แก่ ผู้ที่คู่สมรสได้ตายไปแล้ว และขณะนี้ยังไม่ได้สมรสใหม่
4. **หย่า** ได้แก่ สามีภรรยาที่หย่ากันโดยถูกต้องตามกฎหมายแล้ว
5. **แยกกันอยู่** ได้แก่ ผู้ที่มีได้อยู่ร่วมกันฉันท์สามีภรรยาแล้ว แต่ยังไม่ได้หย่ากันตามกฎหมาย รวมทั้งผู้ที่ไม่ได้สมรสอย่างถูกต้องตามกฎหมาย แต่ไม่ได้อยู่ร่วมกันฉันท์สามีภรรยาแล้ว

6. **เคยสมรสแต่ไม่ทราบสถานภาพ** ได้แก่ ผู้ที่สมรสแต่ไม่ทราบว่าป็นสถานภาพใดแน่

4) ระหว่าง 12 เดือนก่อนวันสัมภาษณ์

หมายถึง ระยะเวลาที่ย้อนหลังจากวันสัมภาษณ์ไป 12 เดือน

5) ระดับการศึกษาสูงสุดที่เรียนจบ

หมายถึง ระดับการศึกษาสูงสุดที่ได้รับ (ไม่รวมวิชาชีพพระยะสั้นที่ไม่มีวิชาสามัญสอน เช่น ตัดผม ตัดเสื้อ ซ่อมวิทยุ เป็นต้น)

1. **ไม่เคยเรียน** หมายถึง บุคคลที่ไม่เคยเข้ารับการศึกษานในโรงเรียน หรือไม่เคยได้รับการศึกษา
2. **ก่อนประถมศึกษา** หมายถึง บุคคลที่สำเร็จการศึกษาต่ำกว่าระดับประถมศึกษาตอนปลาย (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หรือชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 หรือชั้น ม. 3 เดิม)
3. **ประถมศึกษา** หมายถึง บุคคลที่สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษาตอนปลายตั้งแต่ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ปัจจุบัน หรือชั้นประถมศึกษาปีที่ 7 หรือชั้น ม. 3 เดิมขึ้นไป แต่ไม่สำเร็จระดับการศึกษาที่สูงกว่า
4. **มัธยมศึกษาตอนต้น** หมายถึง บุคคลที่สำเร็จการศึกษาตั้งแต่ชั้น ม. 3 ปัจจุบัน มศ. 3 หรือชั้น ม. 6 เดิมขึ้นไป แต่ไม่สำเร็จระดับการศึกษาที่สูงกว่า
5. **มัธยมศึกษาตอนปลายสายสามัญ** หมายถึง บุคคลที่สำเร็จการศึกษาประเภทสามัญศึกษาตั้งแต่ชั้น ม. 6 ปัจจุบัน ม.ศ. 5 หรือชั้น ม.8 เดิมขึ้นไป แต่ไม่สำเร็จระดับการศึกษาที่สูงกว่า
6. **มัธยมศึกษาตอนปลายสายอาชีพ** หมายถึง บุคคลที่สำเร็จการศึกษาประเภทอาชีวศึกษาหรือวิชาชีพที่เรียนต่อจากระดับมัธยมศึกษาตอนต้น หรือเทียบเท่าโดยมีหลักสูตรไม่เกิน 3 ปี หรือประเภทวิชาการศึกษา (การฝึกหัดครู) ในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่าขึ้นไป แต่ไม่สำเร็จระดับการศึกษาที่สูงกว่า
7. **ปวส. ปวท. อนุปริญญา** หมายถึง บุคคลที่สำเร็จการศึกษาประเภทอาชีวศึกษา หรือวิชาชีพเทคนิคที่เรียนต่อจากระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือเทียบเท่าโดยภาคปกติมีหลักสูตร 2 ปี แต่ไม่สำเร็จระดับการศึกษาที่สูงกว่า

8. **ปริญญาตรี** หมายถึง บุคคลที่สำเร็จการศึกษาโดยได้รับวุฒิปริญญาตรี แต่ไม่สำเร็จระดับการศึกษาที่สูงกว่า

9. **สูงกว่าปริญญาตรี** หมายถึง บุคคลที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโท หรือ ปริญญาเอก

10. **อื่น ๆ** หมายถึง อาชีวศึกษาระยะสั้น และบุคคลที่สำเร็จการศึกษาที่ไม่สามารถเทียบชั้น เช่น เรียนทางศาสนาสอนในโรงเรียนสอนวิชาชีพที่ไม่มีการสอนวิชาสามัญ เป็นต้น

6) งาน

หมายถึง กิจกรรมที่ทำที่มีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่ง ดังต่อไปนี้

1. กิจกรรมที่ทำแล้วได้รับค่าตอบแทนเป็นเงินหรือสิ่งของ เช่น อาหาร เสื้อผ้า ของใช้ต่าง ๆ เป็นต้น ซึ่งค่าตอบแทนที่เป็นเงิน อาจจ่ายเป็นรายเดือน รายสัปดาห์ รายวัน หรือรายชิ้นก็ได้

2. กิจกรรมที่ทำแล้วได้ผลกำไร หรือหวังที่จะได้รับผลกำไรหรือส่วนแบ่งเป็นการตอบแทน เช่น ประกอบการค้าขาย ทำโรงงานอุตสาหกรรม เป็นต้น

3. กิจกรรมที่ทำให้กับธุรกิจของสมาชิกในครัวเรือน โดยไม่ได้รับค่าจ้าง หรือผลกำไรตอบแทนอะไรใด ซึ่งสมาชิกในครัวเรือนที่ประกอบธุรกิจนั้น จะมีสถานภาพการทำงานเป็นประกอบธุรกิจส่วนตัว หรือนายจ้าง

ผู้มีรายได้จาก ดอกเบี้ยธนาคาร พันธบัตร เงินปันผลบริษัท เงินบำนาญ และไม่ได้มีอาชีพอย่างอื่นอีก ถือว่าผู้นั้น **ไม่ได้ทำงาน**

แต่ผู้มีรายได้จากดอกเบี้ยเงินกู้ หรือให้เช่าสินทรัพย์ โดยทำในรูปธุรกิจ ให้ถือว่าผู้นั้น **ทำงาน**

7) อาชีพ

1. **ข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ** หมายถึง ผู้ที่ทำงานให้กับรัฐบาล ได้แก่ พนักงานของรัฐทุกประเภท ลูกจ้างชั่วคราว หรือผู้ที่ทำงานในหน่วยงานรัฐวิสาหกิจ

2. **พนักงาน/ลูกจ้างเอกชน** หมายถึง ผู้ที่ทำงานให้กับเอกชนหรือธุรกิจของเอกชน

3. **ค้าขาย/ประกอบธุรกิจส่วนตัว** หมายถึง ผู้ประกอบธุรกิจของตนเองโดยลำพัง ผู้เดียวหรืออาจมีบุคคลอื่นมาร่วมกิจการด้วย โดยจะมีลูกจ้างหรือไม่มีลูกจ้างก็ได้ รวมทั้งผู้ที่เป็นสมาชิกในครัวเรือนที่มาช่วยทำงานค้าขายหรือประกอบธุรกิจส่วนตัวนั้น โดยไม่ได้รับค่าจ้างหรือค่าตอบแทนอย่างอื่นสำหรับงานที่ทำ

4. **เกษตรกร** หมายถึง ผู้ที่ทำงานเพาะปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ทำการประมง รวมทั้งผู้ที่เป็นสมาชิกในครัวเรือนที่มาช่วยทำการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ ทำการประมง โดยไม่ได้รับค่าจ้างหรือค่าตอบแทนอย่างอื่นสำหรับงานที่ทำ รวมทั้งผู้ที่รับจ้างทำงานในเรือกสวนไร่การเกษตร เช่น รับจ้างกรีดยาง หวานเมล็ดพันธุ์พืช ไล่ปูย เก็บพืชผลทางการเกษตร เป็นต้น

5. **รับจ้างทั่วไป/กรรมกร** หมายถึง ผู้ที่ทำงานรับจ้างทั่วไป เช่น รับจ้างทำความสะอาดบ้าน ซักผ้า เป็นกรรมกรก่อสร้าง รับจ้างแบกหาม

6. **อื่น ๆ (ระบุ)** หมายถึง ภาวะการทำงานที่นอกเหนือจากภาวะการงานดังกล่าวข้างต้น จะต้องบันทึกมาให้ชัดเจน

8) สถานภาพการทำงาน

หมายถึง สถานะของบุคคลที่ทำงานในสถานที่ทำงานหรือธุรกิจ แบ่งออกเป็น 5 ประเภท คือ

1. **นายจ้าง** หมายถึง ผู้ประกอบธุรกิจของตนเองเพื่อหวังผลกำไรหรือส่วนแบ่งและได้จ้างบุคคลอื่นมาทำงานในธุรกิจในฐานะลูกจ้าง

นายจ้าง ในที่นี้ไม่ได้หมายถึง ผู้ที่จ้างคนงานทำงานประเภทงานบ้านเรือน ซึ่งไม่เกี่ยวกับธุรกิจ เช่น ผู้ที่จ้างคนมาทำงานในบ้าน ทำความสะอาดบ้าน ซักผ้า เป็นต้น

2. **ประกอบธุรกิจส่วนตัวโดยไม่มีลูกจ้าง** หมายถึง ผู้ประกอบธุรกิจของตนเองโดยลำพังผู้เดียวหรืออาจมีบุคคลอื่นมาร่วมกิจการด้วย เพื่อหวังผลกำไรหรือส่วนแบ่งและไม่ได้จ้างลูกจ้าง แต่อาจมีสมาชิกในครัวเรือนหรือผู้ฝึกงานมาช่วยทำงาน โดยไม่ได้รับค่าจ้างหรือค่าตอบแทนอย่างอื่นสำหรับงานที่ทำ

3. **ช่วยธุรกิจในครัวเรือนโดยไม่ได้รับค่าจ้าง** หมายถึง ผู้ที่ช่วยทำงานโดยไม่ได้รับค่าจ้างในไร่นาเกษตร หรือในธุรกิจของสมาชิกในครัวเรือน

4. **ลูกจ้าง** หมายถึง ผู้ที่ทำงานโดยได้รับค่าจ้างเป็นรายเดือน รายสัปดาห์ รายวัน รายชิ้น หรือเหมาจ่าย ค่าตอบแทนที่ได้รับจากการทำงาน อาจจะเป็นเงินหรือสิ่งของก็ได้

ลูกจ้างแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

ก. **ลูกจ้างรัฐบาล** หมายถึง ข้าราชการ พนักงานเทศบาล พนักงานองค์การบริหารส่วนจังหวัด เจ้าหน้าที่องค์การระหว่างประเทศ ตลอดจนลูกจ้างประจำและชั่วคราวของรัฐบาล

ข. **ลูกจ้างรัฐวิสาหกิจ** หมายถึง ผู้ที่ทำงานให้กับรัฐวิสาหกิจ

ค. **ลูกจ้างเอกชน** หมายถึง ผู้ที่ทำงานให้กับเอกชนหรือธุรกิจของเอกชน รวมทั้งผู้ที่รับจ้างทำงานบ้าน เช่น ซักรีดเสื้อผ้า เลี้ยงเด็ก ทำกับข้าว ทำความสะอาดบ้าน

5. **การรวมกลุ่ม** หมายถึง กลุ่มคนที่มาร่วมกันทำงานโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อพึ่งตนเอง และช่วยเหลือซึ่งกันและกัน สมาชิกแต่ละคนมีความเท่าเทียมกันในการกำหนดการทำงานทุกขั้นตอนไม่ว่าจะเป็นการลงทุน การขาย งานอื่น ๆ ของกิจการที่ทำ ตลอดจนการแบ่งรายได้ให้แก่สมาชิกตามที่ตกลงกัน (การรวมกลุ่มดังกล่าวอาจจดทะเบียนจัดตั้งในรูปสหกรณ์หรือไม่ก็ได้)

9) การคุมกำเนิด

หมายถึง การชะลอการเกิด หรือยืดระยะการมีบุตรให้ห่างออกไป หรือยุติการตั้งครรภ์ควบคุมกำเนิด มีหลายวิธีด้วยกันคือ

1. **ยาเม็ดคุมกำเนิด** ใช้รับประทานทุกวันรอบเดือน มีแผงละ 21 เม็ด และ 28 เม็ด
2. **ยาฉีดคุมกำเนิด** ใช้เพื่อป้องกันการตั้งครรภ์ทุก ๆ 3 เดือน 5 เดือน
3. **ยาฝังคุมกำเนิด** เป็นแคปซูลฝังใต้ผิวหนังที่บริเวณท้องแขนข้างหนึ่งของหญิง ซึ่งโดยปกติจะเป็นข้างซ้าย ป้องกันการตั้งครรภ์ได้นาน 5 ปี (ชนิด 6 หลอด) และ 3 ปี (ชนิด 1 หลอด)
4. **ห่วงอนามัย** เป็นสปริงทำด้วยพลาสติก ใช้ใส่เข้าไปในโพรงมดลูกเพื่อป้องกันการตั้งครรภ์

5. **ถุงยางอนามัย** เป็นวิธีการคุมกำเนิดโดยผู้ชายเป็นผู้ใช้ สามารถป้องกันการตั้งครรภ์และโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ได้

6. **การทำหมันหญิง** เป็นวิธีการคุมกำเนิดแบบถาวรสำหรับหญิงโดยการผ่าตัด

7. **การทำหมันชาย** เป็นวิธีการคุมกำเนิดแบบถาวรสำหรับชายโดยการผ่าตัด

8. **นักระยะปลอดภัย** เป็นวิธีงดร่วมเพศในช่วงที่หญิงสามารถมีบุตรได้

9. **อื่น ๆ** เช่น หลั่งนอกช่องคลอด ล้างช่องคลอด การใช้สุมุนไพร เป็นต้น

10) **อายุเมื่อแรกสมรส**

หมายถึง อายุเมื่อหญิงได้แต่งงานหรืออยู่กินด้วยกันกับชายเป็นครั้งแรก

11) **บุตรเกิดรอด**

หมายถึง บุตรที่ตอนคลอดออกมามีชีวิต (แม้จะมีชีวิตอยู่เพียงขณะหนึ่งก็ตาม) ทั้งนี้ไม่รวมทารกที่ตายก่อนคลอดหรือแท้ง และไม่นับบุตรเลี้ยงหรือบุตรบุญธรรมของหญิงนั้น

จำนวนบุตรเกิดรอด ได้แก่

ก. **บุตรเกิดรอดที่อยู่ในครรภ์เวลานี้** ได้แก่ บุตรที่ตอนคลอดออกมามีชีวิตและยังคงมีชีวิตอยู่จนถึงวันสำรวจ และอาศัยอยู่ประจำในครัวเรือนนี้

ข. **บุตรเกิดรอดที่อยู่ที่อื่น** ได้แก่ บุตรที่ตอนคลอดออกมามีชีวิตและยังคงมีชีวิตอยู่ แต่ในขณะวันสำรวจไปอาศัยอยู่ประจำที่อื่นนอกครัวเรือนนี้

ค. **บุตรเกิดรอดที่ตายไปแล้ว** ได้แก่ บุตรที่ตอนคลอดออกมามีชีวิต แต่ในวันสำรวจได้ตายไปแล้ว

12) **อายุเมื่อคลอดบุตรคนแรก**

หมายถึง อายุเต็มปีของสตรีเคยสมรสในวันที่ให้กำเนิดบุตรคนแรก

13) **ภาวะการมีบุตรยาก**

หมายถึง ภาวะที่คู่สมรสแต่งงานแล้ว 2 ปี แต่ยังไม่มีการตั้งครรภ์ ทั้ง ๆ ที่อยู่ด้วยกันปกติและไม่ได้คุมกำเนิด (ยังคงมีเพศสัมพันธ์กันและไม่ได้แยกกันอยู่)

14) **สถานีนามัย/ศูนย์บริการสาธารณสุข**

หมายถึง หน่วยบริการสาธารณสุขระดับตำบล หรือระดับหมู่บ้านทั่วไปที่อยู่ใกล้ชุมชนมากที่สุด ครอบคลุมประชากรประมาณ 1,000 – 5,000 คน การให้บริการจะเน้นการส่งเสริมสุขภาพ ป้องกันโรคและรักษาพยาบาล โดยสถานีนามัยจะตั้งอยู่นอกเขตเทศบาล ส่วนศูนย์บริการสาธารณสุขจะตั้งอยู่ในเขตเทศบาลและกรุงเทพมหานคร

15) **ศูนย์สุขภาพชุมชน**

หมายถึง สถานพยาบาลปฐมภูมิ(Primary Care Unit หรือ PCU) ที่พัฒนาภายใต้โครงการสร้างหลักประกันสุขภาพถ้วนหน้า ที่ได้รับมอบหมายให้เป็นสถานพยาบาลใกล้บ้าน ใกล้ใจ ประจำ ครอบคลุมประชาชน โดยต้องมีความพร้อมในการให้บริการทางการแพทย์และสาธารณสุขที่ประยุกต์ทั้งทางการแพทย์ จิตวิทยาและ

สังคม ทำหน้าที่ให้บริการทั้งส่วนที่เป็นการรักษาพยาบาล การส่งเสริมสุขภาพการป้องกันโรคและการฟื้นฟูสภาพที่เป็นลักษณะการให้บริการแบบผู้ป่วยนอก การให้บริการที่บ้านและบริการในชุมชน **ไม่รวมบริการที่ต้องใช้ความเชี่ยวชาญเฉพาะ** ตั้งอยู่ที่ ๗ สามารถเดินทางไปใช้บริการได้สะดวกภายใน 30 นาที มีบุคลากร เครื่องมือ อุปกรณ์ และการจัดการตามเกณฑ์มาตรฐาน มีประชากรที่ขึ้นทะเบียนที่ชัดเจน และรับผิดชอบดูแลประชากรไม่เกิน 10,000 คนต่อหน่วย โดยการจัดการอาจจัดบริการเป็นหน่วยบริการปฐมภูมิที่เป็นสถานพยาบาลเดียว หรือจัดเป็นเครือข่ายบริการปฐมภูมิที่มีหน่วยบริการย่อยรวมกันให้บริการ

16) โรงพยาบาลชุมชน

หมายถึง หน่วยบริการสาธารณสุขที่ให้บริการด้านการแพทย์และสาธารณสุขระดับอำเภอ หรือกิ่งอำเภอ มีเตียงสำหรับผู้ป่วยตั้งแต่ 10 เตียงขึ้นไปจนถึง 150 เตียง ครอบคลุมประชากรตั้งแต่ 10,000 คนขึ้นไป มีแพทย์และเจ้าหน้าที่สาธารณสุขอื่น ๆ ปฏิบัติงานประจำการให้บริการจะเน้นหนักในการรักษาพยาบาลมากกว่าสถานบริการในระดับต้น

17) โรงพยาบาลทั่วไป

หมายถึง โรงพยาบาลที่ตั้งอยู่ในระดับจังหวัดหรืออำเภอขนาดใหญ่ มีขนาดและจำนวนเตียงผู้ป่วยตั้งแต่ 200-500 เตียง

18) โรงพยาบาลศูนย์

หมายถึง โรงพยาบาลที่ตั้งอยู่ในระดับจังหวัดที่มีขนาดเกิน 500 เตียงขึ้นไป และมีแพทย์เฉพาะสาขา ต่าง ๆ ครอบคลุม

19) คลินิก

หมายถึง สถานพยาบาลประเภทที่ไม่รับผู้ป่วยไว้ค้างคืน มีลักษณะการให้บริการเป็นคลินิกเวชกรรม มีผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมที่ได้รับวุฒิบัตร หรืออนุมัติบัตร หรือหนังสือรับรองเฉพาะทางเวชกรรมจากแพทยสภา

20) โพลีคลินิก

หมายถึง สถานพยาบาลประเภทที่ไม่รับผู้ป่วยไว้ค้างคืน เป็นคลินิกเวชกรรมที่มีผู้ประกอบวิชาชีพเวชกรรมที่ได้รับวุฒิบัตร หรืออนุมัติบัตร หรือหนังสือรับรองเฉพาะทางเวชกรรม จากแพทยสภาอย่างน้อย 3 คน ๗ ละ 1 สาขา ที่แตกต่างกัน อยู่ปฏิบัติงานพร้อมกันอย่างน้อย 2 คน ตลอดวันเวลาที่คลินิกเปิดทำการ มีห้องตรวจรักษาโรค 3 ห้องขึ้นไป และมีเครื่องมือเครื่องใช้ที่เหมาะสม

21) เจ้าหน้าที่สาธารณสุข

หมายถึง เจ้าหน้าที่สาธารณสุขที่ทำหน้าที่รักษาพยาบาลผู้ป่วยในระดับตำบล ซึ่งได้แก่ ผู้ที่สำเร็จการศึกษา หรือได้รับการอบรมให้มีความรู้ทางด้านสาธารณสุขชุมชน บุคลากรเหล่านี้มีหน้าที่ความรับผิดชอบในการดูแลรักษาพยาบาลโรคที่ไม่ซับซ้อนมากนัก

22) อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)

หมายถึง ผู้ให้ความรู้เกี่ยวกับด้านสุขภาพในระดับหมู่บ้าน

23) ผู้ปฏิบัติงานในหน่วยงานวางแผนครอบครัว

หมายถึง ผู้ที่ปฏิบัติงานเป็นอาสาสมัครวางแผนครอบครัวแห่งประเทศไทยซึ่งส่วนใหญ่ก็เป็นประชาชนในท้องถิ่นนั่นเอง เป็นผู้ชักจูงแนะนำให้คำปรึกษารวมทั้งให้บริการวางแผนครอบครัวแก่เพื่อนบ้านของตน โดยใช้ระบบสมัครใจ

24) หมอตำแย/ผดุงครรภ์โบราณ

หมายถึง หมอตำแย หรือผู้ทำคลอดแบบโบราณที่ชาวไทยมุสลิมในจังหวัดชายแดนภาคใต้เรียกว่า “โต๊ะมีแตะ” ผดุงครรภ์โบราณเหล่านี้ ส่วนใหญ่ได้รับการอบรมจากกระทรวงสาธารณสุข

25) สมุดบันทึกสุขภาพแม่และเด็ก (สมุดสีชมพู)

หมายถึง สมุดประจำตัวด้านสุขภาพอนามัยสำหรับแม่ตั้งแต่ตั้งครรภ์ คลอด หลังคลอดและสำหรับลูกตั้งแต่แรกเกิดจนถึงอายุ 5 ปี ซึ่งจัดทำโดยกระทรวงสาธารณสุข

26) กินนมแม่อย่างเดียว

หมายถึง การที่แม่ให้ทารก กินนมแม่อย่างเดียว โดยไม่ให้อาหารอื่นรวมทั้งน้ำจนอายุครบ 4 เดือน

27) การดูแลหลังคลอด

หมายถึง การตรวจเยี่ยมโดยเจ้าหน้าที่สาธารณสุขหลังคลอด ครั้งแรกหลังคลอด 7 วัน และครั้งที่ 2 หลังคลอด 6 สัปดาห์

28) การวางแผนครอบครัว

หมายถึง การคุมกำเนิดหรือการเว้นระยะการมีบุตรให้ห่างออก เพื่อให้มีบุตรตามจำนวนหรือระยะเวลาที่ต้องการโดยวิธีธรรมชาติ หรือใช้วิธีการทางการแพทย์ชนิดชั่วคราว/ถาวร

29) การฉีดวัคซีน (ภูมิคุ้มกันโรค)

หมายถึง การฉีดวัคซีนป้องกันโรคติดต่อที่ป้องกันได้ด้วยวัคซีน

30) ชายวัยทอง

หมายถึง ชายที่มีอายุตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไป และเริ่มมีฮอร์โมนเพศลดลง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมีผลทำให้การทำงานของอวัยวะต่างๆ และอารมณ์เปลี่ยนแปลง

31) หญิงวัยทอง

หมายถึง หญิงที่มีอายุตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไป และเริ่มมีฮอร์โมนเพศลดลง ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงมีผลทำให้การทำงานของอวัยวะต่างๆ และอารมณ์เปลี่ยนแปลง